

Onsdagen den 13 mars
Kl. 19.30

Förhandlingarna leddes till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1 Finansdebatt (forts.)

Herr ÅNGSTRÖM (fp):

Herr talman! Den ekonomiska debatten har redan varat i många timmar, och om man plockar litet i den är vissa utgångspunkter gemensamma; det har varit en kraftig internationell konjunkturutveckling under de senaste åren. Den nådde sin kulmen under 1973 och den präglades främst av en mycket stark konsumtionsökning i de olika länderna. Vi har inte haft en liknande utveckling i Sverige.

Beträffande investeringsvilja och lagerhållning har utvecklingen också internationellt släpat efter och kommit i gång på ett relativt sent stadium. På den internationella marknaden har de senaste åren skett en kraftig ökning av löner och priser, som är genomgående för råvaror och för vissa typer av färdiga industriprodukter. För ett industriland som Sverige har denna utveckling haft en gynnsam effekt på exporten. Vi har kunnat dra nytta av en stor efterfrågan på produkter från verkstadsindustrin, på maskiner, bilar och möbler och på vår råvaruproduktion av malmer och trävaror.

Vi har fått bra betalt för vår export — ja, så bra att det har uppstått brist på den inhemska marknaden, t. ex. då det gäller sågade och hyvlade trävaror. I detta sista exempel ser man påtagligt hur vår ekonomi har hållat i jämförelse med den internationella utvecklingen. Efterfrågan och expansionen inom byggsektorn har inte haft samma gynnsamma utveckling här hemma, och därför har vi måst vidta prisreglerande åtgärder med retroaktiv verkan för att den svenska byggmarknaden skulle få den träråvara som den behöver och till rimliga priser. En sådan ekonomisk utveckling med snabba okontrollerbara svängningar i prisbildning och efterfrågan och i relationen mellan olika branscher av vårt näringsliv är det klara tecknet på en ekonomi i obalans, vilket skapar otrygghet och förvirring för den enskilde medborgaren.

Jag kommer då fram till en annan slutsats, som också kommit igen i debatten. Det finns en inneboende osäkerhet hos svensken i allmänhet om den ekonomiska framtiden. Förväntningarna inför varje lönerörelse hos våra löntagare om förbättrade ekonomiska villkor har avlösts av den besvikelse som det innebär att konstatera att prisökningar, pålagor och marginalskatter snabbt åter upp löneökningarna. För pensionärer och andra låginkomsttagare samt för de stora barnfamiljerna med liten tjänbarhet i det ekonomiska silkesnöret har denna utveckling varit särskilt allvarlig.

Reaktionen på denna känsla av osäkerhet och otrygghet inför framtiden är just vad vi har bevittnat här i vårt land och som vi kallar för en svensk eftersläpning i konjunkturutvecklingen. Livets nödtröft – mat, kläder och hyra – har slukat så stor del av lönen att mycket litet blivit över till annan konsumtion, och känslan av att inte veta vad som ligger bakom det ekonomiska hörnet gör att man är försiktig med utgifterna. Inköpet av tvättmaskinen, möbeln, husgerådet, kappan eller skorna får vänta ännu ett tag, innan man vågar ta det ekonomiska steget. Detta är inflationens ekonomiska baksmälla. Den som en gång blivit bränd i en tidigare optimistisk felbedömning blir försiktig och rädd i sitt ekonomiska handlande.

Detta betyder i produktionsledet att de färdiga varorna blir liggande i sina lager. Det uppstår också risker för sysselsättningen, när vi på detta sätt måste slå av på produktionstakten. Med momssänkningen och med stimulanspaketet försöker vi nu få svensken att köpa och förbruka mer och därigenom få håll på det relativa köpmotstånd som råder och som har både en reell ekonomisk bakgrund och en psykologisk.

Med den här utläggningen vill jag ha fastslaget att de åtgärder som vi nu vidtar och som kommit fram ur seriösa förhandlingar mellan regeringen och mittenpartierna har kortsiktig syftning och att de kraftiga greppen för att få kontroll över inflationen ännu låter vänta på sig – de kraftiga greppen som det innebär att skapa förtroende inom näringslivet, med ökade investeringar och ökad sysselsättning som följd, och bland allmänheten genom en riktig relation mellan löne- och prisutveckling.

En dag som denna, då vi talar om den kortsiktiga lösningen av ett ekonomiskt dilemma, vill jag ta upp en fråga som har ett längre perspektiv, nämligen den viktiga del av kapitalbildningen som hushållssparandet utgör. Om man håller isär de kortsiktiga lösningarna och de mera långsiktiga, ligger det inget motsägelsefullt i att tala om detta nu. Och då vill jag säga att först och främst är det de stabila småspararna som har resurser att ge vår ekonomi ordentliga efterfrågepuffar.

Vid sidan om AP-fonden är hushållsspararna de enda som skapar ett sparöverskott och därmed klarar en betydande del av näringslivets investeringar. Hushållens sparande går via banker och försäkringsbolag till att finansiera den del av näringslivets investeringar som inte klaras av interna medel samt i mycket stor utsträckning också till att finansiera bostadsbyggandet. Hushållssparandet är en decentraliserad form av kapitalbildning och kanaliseras till olika objekt via en vitt förgrenad kreditapparat. Denna form av kapitaltillskott till näringslivet harmonierar också väl med det decentraliserade beslutsfattande inom näringslivet som jag anser ytterst betydelsefullt i vår marknadsekonomi.

Nu kommer jag in på fienden-inflationen igen. Prisstegringarna hittills under 1970-talet har klart överstigit bankräntan. Långgivarna-spararna har, som Assar Lindbeck uttrycker det, betalat ränta till låntagarna. Ett exempel: Om en sparare från 1970 har 25 000 kr inestående på bank i två år, har i reellt penningvärde och med beskattning av räntan hans sparslantar minskat med cirka 2 800 kronor.

Som jag tidigare påpekat, är det förtroende från medborgarnas sida som tar sig i uttryck i en långsiktig sparvilja ytterst viktigt för ett lands

ekonomi. Med en fortgående urholkning av penningvärdet och bestående negativ eller mycket låg positiv realränta finns en klar risk att småsparandet minskar eller kanske rent av nästan upphör. Enligt en sociologisk undersökning finns de stora grupperna hushållssparare i lägre inkomstskikt. Många äldre människor plussar också på den sociala tryggheten med sparande i mindre format. Det är en fråga om rättvisa att dessa människor minst får behålla värdet av sina inestående pengar, blygsamt uttalat.

Viktigaste medlet att klara detta problem är naturligtvis att föra en inflationsdämpande politik, men andra åtgärder bör snarast övervägas som komplement. Dit hör bl. a. att höja det extra avdraget vid kapitalbeskattningen. Det nuvarande avdraget infördes år 1961 och är oförändrat sedan dess — 400 kronor för ensamstående och 800 kronor för makar.

Herr talman! I denna debatt, som främst sysslat med en kortsiktig lösning på ett ekonomiskt dilemma, har jag velat peka på den svåra sjukan med inflationens skadeverkningar och den otrygghet inför framtiden som den skapar. Jag vill sluta mitt inlägg med den fromma önskan att den vilja till gemensamma tag som den nu uppnådda lösningen innebär också skall få en fortsättning med en mera långsiktig ekonomisk målsättning och gemensamma tag för att lösa också det problemet. Det jag nu säger är väl en kontrast mot de karska tongångar som min företrädare i talarstolen närmast före middagsuppehållet, herr Söderström, framförde med konfrontationen som botemedel för den svenska ekonomin. Jag tror att styrkan ligger just i de gemensamma tagen, och i motsats till herr Söderström tror jag också den inställningen har genklang ute bland allmänheten.

Herr KNUT JOHANSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Uppgörelsen i finansutskottet innebär att den svenska ekonomin mycket kraftigt stimuleras. Vi har varit överens om ramen: 4 miljarder kronor kommer att pumpas ut. Däremot kan den ekonomiska politikens medel diskuteras. Riktade åtgärder tror jag för min del hade varit värdefullare, och jag hade personligen hellre satsat på en ytterligare reell sänkning av matpriserna än en sänkning temporärt av momsen. Men uppgörelsen är träffad, och alla berörda skall givetvis garantera att den blir genomförd.

Uppgörelsen vittnar emellertid om att de tre partier som står bakom uppgörelsen slår vakt om riksdagens handlingskraft. Det har trots allt visat sig möjligt att nå en samlad lösning i en praktisk politisk fråga. Det hade av många uppfattats som ansvarslöst, om vi hade kastat oss ut i ett nyval i stället för att söka nå en godtagbar kompromiss. Ett nyval hade inte ökat köpkraften på något sätt, och det är bl. a. mot den bakgrunden som utskottsmajoritetens uppgörelse skall bedömas och värderas. Moderata samlingspartiet har ställt sig vid sidan. Moderaterna har inte fått något gehör för sin konfrontationslinje.

Sakskalet för en så kraftig stimulans av landets ekonomi berör två var för sig väsentliga områden. Det är stödet för konsumtionen, och det är sysselsättningsfrämjande åtgärder. Uppfattningen att ökad konsumtion

leder till produktionsökning och högre sysselsättning kan på sikt vara riktig. Men för den nu aktuella situationen på arbetsmarknaden krävs snabba direkta åtgärder. Och även i denna fråga är utskottet delat i sin uppfattning.

Moderaterna påstår i sin reservation vid utskottsbetänkandet att vi har alldeles för mycket bostäder i det här landet. De antyder att kraven på ett någorlunda högt bostadsbyggande uteslutande går ut på att med konstlade medel hålla byggsysselsättningen uppe. Därför vill de inte vara med om att mildra momsens effekter på bostadsbyggandet. Jag citerar en mening direkt ur reservationen, där man säger: "Det är inte ekonomiskt försvarbart att man bygger för många lägenheter bara för att minska byggarbetslösheten."

Jag delar den uppfattningen. Men moderaterna vet hur den bostadspolitiska verkligheten ser ut. Låt mig bara erinra om att 500 000 svenska hushåll är trångbodda. 600 000 lägenheter är omoderna – de saknar bad eller dusch. 270 000 lägenheter saknar centralvärme. 100 000-tals människor har inte egen bostad. Då kan man fråga: Är det inte ekonomiskt försvarbart att tillgodose de behov som döljer sig bakom de här siffrorna? Jag är övertygad om att moderaterna har sett dessa siffror tidigare! Men de bekymrar sig inte för bostadspolitikens sociala mål, och det kanske är den enkla förklaringen till resonemanget i reservationen.

Varken jag eller någon annan facklig företrädare för byggnadsarbetarna har hävdad att vi skall ha fler byggnadsarbetare än vad som behövs för att klara byggbehovet. Många gånger är det lätt att ganska exakt peka på vad byggbehovet innebär – det gäller det statliga och det kommunala byggbehovet, och det gäller industrins utbyggnad. Det är svårare att fastställa behovet för bostadsbyggandet. Men boendetredningen har sagt att det måste byggas bortåt 90 000 lägenheter om året, om vi skall klara de bostadssociala målsättningarna och undvika bostadsbrist de närmaste åren. Jag tror att det är en rätt rimlig bedömning. De senaste åren har bostadsbyggandet minskat. Det har berott på att det varit svårt att få avsättning för nya lägenheter med de förutsättningar som i dag präglar bostadsmarknaden. Förändringarna i bostadsbyggandet påverkar i avgörande grad sysselsättningen inte enbart inom byggnadsindustrin utan också inom byggnadsämnesindustrin och i viss mån inom transportnäringen.

Byggsysselsättningen har följt ett slags berg- och dalbana. Jag vill bara i korthet erinra om att sysselsättningen under de första fem åren på 1960-talet steg med 10 000 personer om året enbart inom byggnadsindustrin. Från 1965 har ökningstakten mattats – det blev en jämnare utveckling, och byggsysselsättningen ökade med ca 3 000 man årligen. Men så kom omsvängningen 1969–1970. Antalet aktiva byggnadsarbetare sjönk mycket snabbt. De fyra senaste åren har drygt 22 000 byggnadsarbetare tvingats lämna yrket. Av dessa har 8 av 10 varit unga och välutbildade för sin uppgift. Men ändå har byggarbetslösheten envist legat kvar på en mycket hög nivå, främst på grund av att rekryteringen till branschen länge har varit planlös. Det är mot denna bakgrund som man måste ställa frågan: Hur mycket skall man egentligen krympa byggarbetarkåren utan att man allvarligt får ångra sig när det verkliga

bostadsbyggnadsbehovet tränger in i statistiken? Jag tror att man kan säga detta som en varning. Det duger inte att mycket snabbt skrota ned en produktionsapparat för att efter tre fyra år lika snabbt bygga upp den igen. Sådana tilltag blir för hela folkhushållet ganska dyra. Det sena 1940-talet och bostadsbristens 1960-tal ger avskräckande exempel. Regeringen har signalerat en förhoppning om att 70 000 lägenheter skall sättas i gång i år. Även om vi tar hänsyn till den slopade byggmomsen och det färska prisstoppet, är det inte säkert att man når upp till den nivån. Skälen för dessa farhågor är flera. För det första kan sägas att siffran 70 000 byggde på en reell underskattning av antalet tomma lägenheter. Konjunkturinstitutet har justerat siffran till 60 000, och då har den ekonomiska expertisen tagit hänsyn till de väntade effekterna av den slopade byggmomsen. För det andra drar sig byggherrarna för att nu ta itu med planerade byggprojekt. De läggs så att säga på is, och det beror på att alla bostadsföretag dras med en bekymmersam ekonomi. Antingen har de outhyrda lägenheter eller också avvaktar man höstens bostadspolitiska beslut.

Vad kan man då dra för slutsatser av detta? Den första är att moderaterna inte tycks vara helt klara över vad dessa frågor handlar om. Sedan kan man säga att det från alla synpunkter vore farligt om bostadsbyggandet hamnade på 50 000 lägenheter, dvs. hälften av vad vi mäktade med under tidigare år. Risken för en sådan utveckling är uppenbar. Det är vidare uppenbart att det inte finns några som helst möjligheter att garantera sysselsättningen, om siffran dalar ned mot 50 000 nya lägenheter innevarande år. Det kommer inte att räcka med arbetsmarknadspolitiska insatser. Det går inte att öka och tidigarelägga statligt och kommunalt byggande. Med förslaget om momskompensation och prisstopp på byggmaterial har regeringen gett besked om att den vill värna om byggnadsarbetarnas sysselsättning. Den vill värna om ett högre byggande. Jag hoppas givetvis att åtgärderna får avsedd verkan.

I övrigt vill jag hänvisa till utskottsmajoritetens skrivning om vikten av en hög beredskap och fortsatta betydande insatser för att hålla sysselsättningen uppe just inom byggbranschen. Utskottet slår fast att det ligger inom Kungl. Maj:ts bemyndigande att vidta ytterligare åtgärder, om så skulle erfordras, och jag tror att det är klokt att lägga dessa ord på minnet, inte minst av den anledningen att bostadspolitik liksom sysselsättningsbefrämjande åtgärder med all säkerhet tillhör de frågor som riksdagen ytterligare har att behandla under denna session.

Herr SÖDERSTRÖM (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Ångström förde in ett nytt begrepp i debatten här i kväll, nämligen konfrontation, och herr Knut Johansson i Stockholm var inte sen att hoppa på det. Herr Ångström menade väl att han ställde moderata samlingspartiets sätt att söka konfrontation i motsatsställning till den gemenskap som i övrigt rått mellan partierna.

Jag skulle vilja råda herrarna att läsa vår partimotion. Vi har ett förstahandsyrkande på en direkt skattesänkning och ett andrahandsyrkande på en momssänkning. Vi har också skrivit att vi sätter den borgerliga gemenskapens intressen före partiets intressen. Därför går vi

med på en momssänkning. Vem som söker konfrontation skall jag låta vara osagt, men det är absolut fel att påstå att det är vi som skulle göra det.

Herr Knut Johansson i Stockholm tog upp den kastade handsken. Jag har i min hand det senaste numret av Byggnadsarbetaren. Den delades ut i ledamöternas fack i dag, så var och en kan alltså läsa herr Johanssons artikel. Han inleder den med att skriva: "Så blev det då till sist en uppgörelse om momsen. Och väl var väl det. Politikerföraktet behöver inte mer bränsle." Jag tycker det tyder på en viss pessimism från herr Johanssons sida.

På samma sätt är det i fråga om momsen och dess verkningar. Herr Johansson tycker fortfarande det är oklokt att allmänt sänka momsen. Det kostar mycket, men det ger ytterligt litet. Det är för övrigt högst osannolikt att konsumenterna ens får se skymten av några prissäänkningar, säger herr Johansson. Men de handelsanställda får ett rejält och dyrbart extrajobb. Och priskontrollanterna får det svettigt. Momssänkningen har högst mikroskopiska verkningar på köplusten, enligt herr Johansson. Det enda är att vi får slut på en sorglustig strid.

När det gäller byggnadssituationen är herr Johansson mer optimistisk i sin artikel. Han skriver: "Det råder nämligen inget tvivel om att stimulanspaketet i det här avseendet inte räcker till."

Herr ÅNGSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det var inte i den moderata motionen som jag fann konfrontationstänkandet utan i herr Söderströms anförande alldeles före middagspausen. Ett genomgående drag i det anförandet var att tanken på en konfrontation med regeringspartiet och ett kommande nyval var det väsentliga i den nuvarande ekonomiska situationen.

Jag ser det på ett annat sätt. I en partimotion framhåller moderata samlingspartiet, att om enighet kan nås mellan de demokratiska oppositionspartierna om en sänkning av mervärdeskatten, så är också moderata samlingspartiet berett att gå på den linjen. Nu skedde en uppgörelse mellan regeringspartiet och mittenpartierna om en sänkning av mervärdeskatten, visserligen till ett något lägre procenttal än som ursprungligen var föreslaget i mittenpartiernas motion, men dock en sänkning av mervärdeskatten. Vi betraktar det som en uppgörelse som kommer medborgarna i landet till godo. Det är av den anledningen som vi har anslutit oss till kompromissförslaget.

Vissa delar i stimulanspaketet finns också med i vår partimotion. Vi förordar t. ex. en mer begränsad men permanent höjning av det allmänna barnbidraget och vi har även fört fram tanken på att öka konsumtionsmöjligheterna för pensionärerna och barnfamiljerna.

Uppgörelsen mellan mittenpartierna och regeringen var en kompromiss, men vi betraktar den som en kompromiss för det allmännas bästa. Det var också i den övertygelsen som vi gick med på den.

Herr KNUT JOHANSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vet inte vad som varit avsikten med att först partiledaren själv, herr Gösta Bohman, och sedan herr Söderström har

övat högläsning ur en kommentar som jag har haft införd i tidningen Byggnadsarbetaren. Vare sig avsikten har varit att söka finna någon motsättning mellan vad jag har sagt här i kammaren och vad jag har skrivit i kommentaren eller mellan mig och mina partivänner i finansutskottet är den helt misslyckad. Jag har här tidigare, som jag förmodar att herr Söderström inte kunnat undgå att lägga märke till, klart och tydligt sagt att när det gäller medlen för den ekonomiska politiken så kan andra vägar diskuteras. Jag har också sagt att jag hade föredragit riktade åtgärder framför en tillfällig sänkning av moms. Men – det har jag framhållit – när beslutet är fattat gäller det självfallet att gemensamt göra det bästa möjliga av situationen.

Det är riktigt, och det överensstämmer med vad majoriteten har sagt i betänkandet, att de åtgärder som ligger i detta stimulanspaket förmodligen inte är tillräckliga för att kunna hålla sysselsättningen på en hög och jämn nivå utan att ytterligare åtgärder måste till. Jag vet inte om detta på något sätt enligt herr Söderströms uppfattning skulle vara felaktigt. Men om man läser vad som står i reservationen 1 på s. 39 förstår man att reservanterna har en helt annan uppfattning om vilka åtgärder som behöver vidtas.

Herr SÖDERSTRÖM (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag fann en påtaglig skillnad mellan den optimism som jag tyckte framgick av herr Knut Johanssons anförande här i talarstolen och den pessimism som framgick av hans artikel i Byggnadsarbetaren. Det var det som föranledde min kommentar.

Fru NORDLANDER (vpk):

Herr talman! I debatten i dag har det talats om en spelklubb, men om man granskar talarlistan måste man också fråga om det är en herrklubb. Detta trots att de beslut som vi kommer att fatta om ekonomin i minst lika stor omfattning berör kvinnorna.

Vänsterpartiet kommunisterna har under flera år i motioner upprepat kravet på ett slopande av mervärdeskatten på livsmedel. Men det är inte för upprepadets egen skull som motionen nu återkommer. För varje år som gått har prisutvecklingen på dagligvaror, där livsmedel utgör en större del, varit sådan att skatt på maten enligt vår mening inte längre är försvarbar.

Under hela 1960-talet med fortsättning på 1970-talet har livsmedelspriserna stigit kraftigt – under det gångna året 1973 med inte mindre än 8 procent, trots att det varit prisstopp på vissa baslivsmedel. Prisutvecklingen 1974 börjar inte bättre. Inom dagligvaruhandeln har priserna i konsumentledet under perioden 1 januari–28 februari stigit med ca 2,6 procent, varav 1,9 procentenheter hänförs till effekter av leverantörpris-höjningar och 0,7 procentenheter till höjda handelsmarginaler.

Trots att prisutvecklingen på livsmedelsområdet måste ha oroat regeringen har man ändå inte tillmötesgått vpk:s krav på slopandet av moms på maten, som omedelbart skulle ge en stor prissänkning. Olika skäl har framförts, bl. a. att slopandet av moms främst skulle gynna högre inkomsttagare, som kan köpa dyrare och bättre mat . ett

påstående som inte håller mer än till en viss gräns. Visserligen kan, vilket sägs i vår motion, en inkomsttagare med 100 000 kronor i årsinkomst väntas använda mera pengar i kronor räknat för inköp av livsmedel än den som har 20 000 kronor i inkomst. Men relativt sett, i förhållande till inkomsten, tar inköp av nödvändiga livsmedel en allt större andel av inkomsten för låginkomsttagaren. Trots att låginkomsttagaren måste använda en större procent av den disponibla inkomsten till matinköp, kan han inte hålla samma matstandard som den med den högre inkomsten.

Samma räknesätt kan användas när det gäller mervärdeskatten. Höginkomsttagaren betalar mera i kronor, men låginkomsttagaren betalar större mervärdeskatt i procent av den disponibla inkomsten. Om mervärdeskatten på livsmedel sätts i relation till den totala skatten blir resultatet ännu ogynnsammare för dem som har låga inkomster. Ett exempel som jag gärna vill upprepa finns redovisat i motionen. Vid en årsinkomst på 30 000 kronor blir relationstalet 14,39 procent, vid 100 000 kronor i årsinkomst endast 4,2 procent — ett klart bevis för att slopanDET av mervärdeskatten på livsmedel har den största betydelsen för människor med låga inkomster. Ändå tror jag inte att man i dessa statistiska uppgifter fått med alla faktorer som påverkar kostnadsskillnaden. Det är ju oftast så att höginkomsttagarna har ett arbete som inte kräver så stor kaloritillförsel jämfört med en skogs- eller byggnadsarbetare, som behöver en helt annan kostsammansättning för att klara sitt jobb.

Hur många barnfamiljer kan i dag avsätta 1 200–1 300 kronor i månaden för inköp av livsmedel? Det är den summa som hemkonsulenterna räknat fram att en normalfamilj med två vuxna och två barn behöver för inköp av en godtagbar kost. Då finns det ändå varken rysk kaviar eller gäslever på matsedeln, något som jag inte heller tror att barnfamiljerna har behov av. Något som däremot saknas helt är kött, vilket de borde få äta mer av. Där får man konstatera att konsumtionen under de senaste tio åren minskat till ungefär hälften, beroende på att priset är så högt att kött är oåtkomligt för många. Samtidigt har vårt land en överproduktion av kött som exporteras till andra länder och till ett betydligt lägre och med skatt subventionerat pris än det som vi får betala. Där är det önskvärt med en ökad konsumtion ur flera synpunkter.

Ett annat argument som använts är att administrativa svårigheter förhindrar slopande av moms på maten. Inte heller det påståendet är hållbart. Många andra länder som redovisas i motionen har en differentierad mervärdeskatt, så att livsmedel är helt eller delvis befriade från skatt.

I årets betänkande vidhåller finansutskottet argumentet att administrativa och kontrolltekniska skäl talar mot en isolerad sänkning av mervärdeskatten på livsmedel. Jag vet inte hur man på allvar kan hävda detta, då man i samma betänkande ställer sig bakom ett förslag att mervärdeskatten under tiden den 1 april till den 15 september skall sänkas från 15 till 12 procent. Det är väl ändå ett underkännande av argumentet om administrativa svårigheter. Ett liknande underkännande av argumentet att höginkomsttagarna tjänar mest på slopanDET av mervärdeskatten innebär det som föreslås beträffande mervärdeskatten på bostads-

byggandet. Om höginkomsttagaren köper mer och dyrare mat, så konsumerar han också större och dyrare lägenheter. Han tjänar då mera på mervärdeskattekomensationen, ju bättre lägenhet han har.

Vänsterpartiet kommunisterna har i motionen 606 inte bara föreslagit slopande av mervärdeskatten på livsmedel. Där föreslås också konkreta åtgärder som kompensation för statens utgifter. Genom en skärpning av beskattningen på kapital elimineras det förhållandet att skattesänkningen i kronor räknat blir större i högre inkomstlägen. Förslaget innebär en helt annan fördelning av skattebördan. Det har ju varit en svaghet i den skattepolitik som förts att den inte haft någon utjämnande effekt. I stället har klyftorna mellan inkomsttagarna ökat.

Om man går ut och frågar människor vad som är ekonomiskt svårast att klara i dag, så får man svaret: Mat och hyra. Hyran är liksom maten det som stigit mest och rasar nu bara uppåt med höjda värmekostnader. Hyran hör till de fasta kostnader som måste betalas, och den enda som är rörlig av de oundgängliga utgifterna är matkostnaden, som måste anpassas till de pengar som disponeras. Om andra fasta utgifter ökar går detta ut över matpengarna, och därför känns den utgiften svårast. Därför säger en bestämd opposition: "Slopa moms på maten!"

Många barnfamiljer är i dag bekymrade över att de av ekonomiska skäl inte kan hålla familjen med en fullvärdig kost. Att många pensionärer av samma orsak har en dålig kosthållning är väl dokumenterat.

Genom att de allmänna barnbidragen inte är indexreglerade halkar barnfamiljerna ständigt efter när det gäller kompensation för prishöjningar. Den ekonomiska standarden för barnfamiljerna blir ojämn. Genom det förslag som lagts fram i en motion från vpk om en anknytning av barnbidraget till basbeloppet skulle syftet en ekonomisk utjämning uppnås. Allt fler såväl lag- som avtalsbundna bidrags- och försäkringsbestämmelser anknyts numera till basbeloppet, som följer den ekonomiska utvecklingen på löneområdet. Förslaget att barnbidraget skall utgå med 25 procent av basbeloppet skulle också innebära en viss uppräknings av realvärdet för barnbidraget som kompensation för värdeförsämringen.

Det konsumtionsstöd som föreslås till barnfamiljer och pensionärer i form av extra utbetalning löser inga problem. Båda dessa grupper behöver ett varaktigt ekonomiskt tillskott som är värdebeständigt, så att de på ett bättre sätt kan planera sin ekonomi. Också här har vpk motionerat om en uppräknings av pensionstillskotten för nästkommande budgetår till 24 procent av basbeloppet.

I socialutskottets yttrande om indexreglering av de allmänna barnbidragen används samma argument som mot slopande av moms på maten, att det är de högavlönade som tjänar på att barnstödet värdesäkras. Det är ett underligt resonemang. Är inte detta brist på fantasi och initiativförmåga hos regeringen att man inte genom en annan skattepolitik kan åstadkomma en utjämning i skattehänseende? Måste barnfamiljer, pensionärer och andra med små inkomster ständigt vara beroende av s. k. nådegåvor när den ekonomiska situationen för deras del blir helt ohållbar?

Vänsterpartiet kommunisterna har inte varit initiativlöst i denna fråga.

Upprepade förslag har ställts om en skattefördelning som skulle ta bort konsekvensen skattelindring för högavlönade.

Det konsumtionsstöd som utskottet nu säger sig vilja ge genom en tillfällig sänkning av momsen är enligt vänsterpartiet kommunisternas mening ett stöd som gynnar dem som har det bäst ekonomiskt. De kan utnyttja den tillfälliga sänkningen av priser till att förvärva kapitalvaror – och ju dyrare varor, desto större vinst. Men den som måste leva för dagen och inte har några undanlagda pengar har ingen möjlighet att utnyttja detta tillfällighetserbjudande.

Vi noterar som positivt det utvidgade prisstoppet på livsmedel och dagligvaror. Men prisstoppet kommer för sent. Det borde också omfatta samtliga varor inom dagligvarusortimentet, för enligt uppgifter i pressen går nu omstämplingsapparaterna varma för prishöjningar på andra varor. En effektiv priskontroll är nödvändig, men också en kontroll över utbudet av varor och förpackningsfloran. En sådan kontroll skulle säkert leda till inte oväsentliga prissänkningar på många varor. Det kan inte vara nödvändigt med de 15 sorters mellanöl, sardiner eller apelsinjuice som finns i varje större livsmedelsbutik att välja mellan. Apelsinjuice finns fryst, i plåtburk, i Pure-Pak eller i flaska. Konsumenten kan välja mellan 15–20 sorters matfett. Ett nytt kalorifattigt margarin gjorde Mjölkcen-
tralen reklam för så sent som i förra veckan. Enligt reklamen fanns ett behov som nu skulle tillfredsställas. Kan det vara saklig reklam? Finns det verkligen behov av ytterligare ett matfett utöver de 15–20 som redan saluförs – ett matfett som dessutom innehåller 48 procent vatten?

Kaffe, marmelad, sillbitar, deodoranter, tvättmedel – för att nämna några – finns i så många storlekar, utformningar och märken att det är svårt för konsumenten att välja. Man kan inte jämföra kilopriserna på samma vara i olika förpackningar. Pris- och kartellnämnden, som försöker genomföra jämförpriser i butikerna, har upptäckt mycket stora prisskillnader per kilo – utan motsvarande kvalitetsskillnad. Så har det gått med jämförpriserna, som vi ändå trodde ganska mycket på.

Man kan säga att om alla var idealkonsumenter och inte köpte den dyrare sorten, så skulle den varan slås ut på marknaden. Så enkelt är det inte. Om en vara slås ut så får den ett annat namn och en annan förpackning, reklamen sätts i gång, och konsumenten är i samma situation igen.

Ett minskat sortiment, som inte behöver inkräkta på valfriheten, och bestämda, enhetliga viktförpackningar skulle både förbilliga och underlätta för konsumenterna. Visst är det nödvändigt med forskning på livsmedelsområdet, och visst kommer det fram bra varor ibland. Men många produkter är näringsmässigt dåliga och helt onödiga ur hushålls-
synpunkt.

Ökade emballagekostnader redovisades i de höjda matpriserna, och det är helt förståeligt. Här läggs stora pengar ner, enligt uppgift 1 617 miljoner kronor per år. Men om det är till fördel för konsumenterna kan diskuteras. Det är i stället så att man medvetet söker lura den som gör inköpen. Förpackningar görs sådana att det skall se ut som om man fick mera för pengarna. I stället för att höja priset i kronor och ören minskar man vikten i förpackningarna när det gäller fisk, choklad m. m. Trots att

nya livsmedelsstadgan säger att en vara skall innehålla den nettovikt som anges, så förekommer ofta undervikt. Dagens Nyheter ger i dag flera exempel på detta.

Fabrikanterna har som synes många sätt att se till att vinsterna hålls intakta. Affärsmetoderna är inte alltid sunda.

En annan fördyrande omständighet är att inom livsmedelsproduktionen härskar monopol och maktkoncentration. Centraliseringen är här större än på andra områden. Det är landets storbönder som nu behärskar livsmedelsproduktionen, även stora delar av distributionen. "Lantmännen" är ett miljardföretag, större än alla andra i Sverige. Det domineras av centerpartisterna, som säger sig vilja decentralisera men som med sin jättekoncern centraliserar mest. Varken konkurrensen eller den fria prisbildningen finns på detta område.

Herr talman! Pris- och kartellnämnden har många och svåra uppgifter om den på ett tillfredsställande sätt skall bevaka de områden jag talat om, vilket är nödvändigt. Slopande av mervärdeskatten på livsmedel, prisstopp på alla dagligvaror, effektiv priskontroll -- det är de krav som vänsterpartiet kommunisterna prioriterar.

Herr OLOF JOHANSSON i Stockholm (c):

Herr talman! Jag skall inte ge mig in på någon polemik med fru Nordlander, även om det vore lockande. På någon enstaka punkt skulle vi hamna i en strukturdebatt i stället för en konjunkturpolitisk debatt.

En konsumtionskattesänkning med ca 1,5 miljarder kronor innebär givetvis en förstärkning av köpkraften i förhållande till situationen om en skattesänkning inte genomförts -- det borde vara en självklarhet -- för dem som utnyttjar och kan utnyttja sin köpkraft. Lika klart borde det vara att en ojämlig inkomstfördelning innebär olika möjligheter att konsumera varor eller tjänster till den lägre skattesatsen.

En allmän sänkning av mervärdeskatten under en begränsad period betyder att vissa grupper -- dvs. sådana som har sparade medel -- gynnas i relation till dem som inte har möjligheter att göra ekonomiska omDispositioner i tiden av sin konsumtion. Jag tror att det är ett riktigt konstaterande. Ur denna fördelningspolitiska synpunkt är alltså en allmän sänkning av momsen inte särskilt tilltalande. Men nu är ju inte detta hela sanningen. Dessa nackdelar måste vägas mot nackdelar av annat slag som inte, såvitt jag uppfattat, har berörts i debatten hittills, nämligen nackdelarna för de sämst ställda i samhället av en misslyckad stabiliserings- och konjunkturpolitik.

Det kan finnas anledning, tycker jag, att påminna om de mycket bestämda konstateranden som t. ex. den sedermera avsomnade låginkomstutredningens undersökningar pekade på just när det gällde fördelningspolitiken och vad arbetslösheten eller undersysselsättningen får för negativa verkningar ur fördelningsynpunkt. Den biten av det konjunkturpolitiska problemet bör naturligtvis föras in i totalbilden. Detta säger jag mera som en kommentar till de fördelningspolitiska diskussioner som har förts och där man mera enkelt försökt sätta konjunkturpolitiken och fördelningspolitiken i motsatsförhållande till varandra.

Vidare förekommer det -- fru Nordlander var inne på det också -- att

man så att säga sorterar bort den ena sektorn efter den andra. Att ta bort momsens på mat är inte fördelningspolitiskt farligt, att ta bort momsens på bostäder är uppenbarligen inte heller fördelningspolitiskt farligt och då återstår konsumtionskapitalvarorna. Där tycker jag att det resonemang som jag förde tidigare om sysselsättningsaspekten i hög grad gäller. Dessutom finns det naturligtvis en betydande osäkerhet i den här materian. Ingen kan gärna förneka detta.

Det har sagts många gånger att den s. k. oljekrisen är en nyttig läxa för oss och en varning inför framtiden. Den har gett upphov till en bredare diskussion omkring vår framtida energiförsörjning, beroendet av utlandet och våra produktionsformer m. m. Det är viktigt att den debatten förs vidare och leder till slutsatser också på den ekonomiska politikens område.

Finansutskottet har haft att i första hand behandla det kortsiktiga konjunkturpolitiska perspektivet, och därmed har de långsiktiga ekonomisk-politiska konsekvenserna kommit i bakgrunden, även om stimulan- sen till energisnål produktion finns med i betänkandet. Men egentligen är det väl ganska anmärkningsvärt att vi inte kontinuerligt i finansplanerna har en samlad bedömning av energi- och råvarusituationen. Nu fram- tvingades en sådan genom händelserna i Mellanöstern, och man kan väl t. o. m. säga att bristen på nationalbudget i någon mån kompenseras av att vi i år har fått en beskrivning av energisituationen och även ett par blad som bilaga med tillgänglig statistik på området, även om den inte är särskilt färsk. Med den utomordentligt splittrade presentation som energiförsörjningen ges under de olika huvudtitlarna i statsverkspropo- sitionen skulle det inte skada om vi hade en samlad statistik och en samlad bedömning i finansplanen också framöver på det här viktiga strategiska området. En mera målmedveten energipolitik och en bättre hushållning med naturresurser allmänt sett i framtiden kommer att kräva en sådan behandling här i riksdagen, att de frågorna ständigt hålls aktuella inom ramen också för den ekonomiska politiken.

Jag skall ta upp en liten passus som jag tyckte var intressant i finansministerns anförande tidigare i dag. Det gällde just energi- och råvarubeskattningen. Herr Sträng sade beträffande möjligheterna att finna andra skattekällor ungefär så här: Det är möjligt att det finns andra vägar, men jag är övertygad om att det blir protester också då. Och sedan ställde finansministern upp vissa frågor kring tänkbara alternativa skatteobjekt i en råvarubeskattning.

Jag måste erkänna att även om finansministern ofta är sträv inför låt mig säga oprövade frågor och kritisk i sin granskning var han inte helt avvisande. Detta finns det anledning att hälsa med stor tillfredsställelse. Jag är övertygad om att vi måste överväga en råvarubeskattning och en annan utformning av den nuvarande energibeskattningen framöver. Från centerhåll tog vi upp frågan bl. a. vid förra årets riksdag, och kravet följde upp i år i partimotion. Det borde gå att få en bred enighet om att råvaru- och energibeskattningen skall bli föremål för utredning. Om jag förstår LO-ordförandens uttalanden i intervjuform rätt riskerar vi i varje fall inte i den frågan att få något veto från det hållet.

Redan den senaste tidens prisförändringar på oljeprodukter har liksom

de andra råvaruprisstegringarna medfört andra prisrelationer mellan olika produktionsfaktorer. Samtidigt vet vi att nya ökningar planeras på de avgifter som direkt fördyrar arbetskraften som produktionsfaktor. Det gäller att täcka en del av direktskattesänkningarna i det kommande skatteförslaget. Omflyttningen av sjukförsäkringsavgiften har samma effekt liksom den tidigare ändringen i avgiftsintaget för folkpensionen. Sänkningen av pensionsåldern och den allmänna arbetslöshetsförsäkring är reformer där arbetsgivaravgifterna kommer in i bilden.

Vi måste lätta skattebelastningen på arbetskraften som produktionsfaktor framöver, det är jag övertygad om, och i stället successivt överföra belastningen till produktionsfaktorer som vi redan nu kan se är knappa och som kommer att bli det än mer i en framtid. Detta gäller naturligtvis främst de icke reproducerbara råvarorna. Genom de förändrade prisrelationerna mellan produktionsfaktorerna får vi då också en önskvärd och tidigare lagd förändring av produktionslivet och därmed en bättre konkurrenskraft i förhållande till dem som inte är lika förutseende.

När det gäller konsumtionsbeskattningen är det angeläget att ha en motsvarande styrning bort ifrån mera lyxbetonad konsumtion över till nödvändighetsvaror och konsumtionskapitalvaror med längre användbarhet. Samtidigt bör man naturligtvis eftersträva lösningar som främjar återanvändning.

Självfallet finns det så här kort skisserat en mängd svåra avvägnings-, kontroll- och tekniska problem, vilket också finansministern framhöll i sitt anförande. Men det har man också vid en ständigt ökande skatt på produktionsfaktorn arbetskraft. De stora skillnaderna mellan olika företag vad gäller kapitalintensitet och användning av energi och därmed användning av arbetskraft gör att orättvisorna i nuvarande system är betydande. Det gäller inte minst vid en jämförelse mellan olika storleksgrupper av företag. Just denna varierande betydelse av det nuvarande skattesystemet för olika branscher och företag samt naturligtvis deras årliga användning av energi och råvaror omöjliggör självfallet en snabb förändring. Detta är en fråga som måste lösas successivt. Som en parentes i sammanhanget vill jag säga att det är intressant att se litet på förarbetena till vår nuvarande energibeskattnings. Där har minsann inte hushållningsmotivet skjutits i förgrunden, utan den motiveras främst av statens finansieringsbehov i fråga om beredskapslagring av olja, fullföljande av atomenergiprogrammet osv. En översyn av energibeskattningen är utomordentligt angelägen också den.

I ett vidare perspektiv påverkas naturligtvis också näringslivets struktur och därmed samhällets planering av det skatte- och avgiftssystem vi väljer. Om vi menar allvar med att hindra prylsamhällets fortsatta utveckling måste också skatte- och avgiftssystemet användas för den uppgiften. I dag har vi inte de medlen, och därför kan också konsumtionsstimulanser verka motsägelsefyllda, även om man är ganska överens om det i sammanhanget överordnade målet att främja en ökad sysselsättning.

Herr AF UGGLAS (m):

Herr talman! Herr Knut Johansson i Stockholm sade att moderata samlingspartiet inte bekymrade sig för bostadspolitikens sociala mål. Han

har fel i det. Men om denna målsättning är 80 000 eller 90 000 nya lägenheter och det samtidigt står 20 000–25 000 lägenheter tomma så måste det vara något fel på politiken. Vi skall inte bygga för statistikens skull, vi skall inte bygga för bostadspolitikernas skull, utan vi skall bygga för människornas behov. Om behovet av förbättringsarbeten kan vi i och för sig vara ense.

I denna debatt har nu mycket hunnit sägas om hur ett stimulanspaket bör se ut och om den berättigade oron för sysselsättningens utveckling. Detta är dagens huvudfrågor, och det är därför naturligt. Enligt min mening är det dock en sak som icke med tillräckligt eftertryck blivit sagd, även om frågan har berörts av flera talare, och det är att vi står inför den värsta inflationen på årtionden, att detta inom ett halvår eller så kommer att anses vara vårt kanske allvarligaste ekonomiska och sociala problem och att inflationen borde ha kunnat och på sikt borde kunna hejdas med en vettigare ekonomisk politik.

Det hör till finansministerns och hans kollegers vanligaste påståenden att Sverige under senare år haft en i förhållande till andra industriländer förmånlig prisutveckling. Det är inte på det sättet. Sedan 1970 – alltså t. o. m. år 1973 – har priserna i vårt land enligt OECD:s statistik stigit med något över 30 procent. Vi ligger därmed ungefärligen på delad fjärdeplats från slutet bland de 14 industriländer som OECD-statistiken omfattar, alltså väl nere på den sämre halvan. Under perioden januari–februari i år har enligt i dag tillgängliga siffror den allmänna prisnivån i vårt land stigit 3,1 procent.

Till de vanligaste påståendena från regeringshåll i detta sammanhang hör också att vår inflation främst skulle bero på prisstegringar utomlands, att vi importerar dem och att de för den ekonomiska politiken ansvariga därmed skulle vara utan skuld. Det är inte heller riktigt. Av prisstegringarna år 1972 – för att börja där – berodde enligt nationalbudgetens beräkningar en halv procent eller mindre än en tiondel på posten ”ändringar i internationellt bestämda priser”. Förra året var de utländska prisstegringarnas andel av vår inflation större: cirka en tredjedel. Vår penningvärdeförsämring har vi till övervägande del själva ansvar för.

Särskilt anmärkningsvärt är naturligtvis att prisstegringarna i vårt land varit så höga samtidigt som tillväxten i vårt folkhushåll varit så dålig. Sedan 1970 har den svenska bruttonationalprodukten stigit med något över 9 procent, medan resten av Västeuropa har klarat en tillväxt på 17,5 procent. För de sista tre åren är denna jämförelse ännu mer skrämmande. Vårt folkhushåll har under denna tid uppnått en tillväxt på knappt 5 procent, medan tillväxten i Västeuropa överstigit 12 procent. Det finns ett samband mellan tillväxt och prisstegringar och det är en särskilt dålig prestation att inte klara inflationen när ekonomin stagnerar.

Det är sannolikt att tillväxten i vår ekonomi i år inte blir stort bättre än förra året. Därom vet vi ännu icke så mycket, men det förefaller sannolikt. Och det är ställt utom tvivel att prisstegringarna nu accelererar på ett sätt som kommer att mycket hårt drabba medborgarna. Jag vågar påstå att priserna i år kommer att stiga med 12 procent eller mer. Effekten av detta för en familj med normala inkomstförhållanden är inte särskilt svår att beräkna.

För normalinkomsttagaren med ca 40 000 kronor i årsinkomst blir 1974 ett besvärligt år. De löneökningar han fått på i bästa fall 12 procent ger 4 800 kronor. När skatten tagit sitt får han — med en marginalskatt på 60 procent, om han inte befinner sig i en besvärligare marginalskatt-situation än så — behålla 1 920 kronor. Efter skatt har han ca 25 000 kronor att leva på. Om konsumentprisindex stiger med 12 procent fördyras hans konsumtion med 3 000 kronor. En reallönesänkning på drygt 1 000 kronor är alltså ofrånkomlig.

Det stimulanspaket som finansutskottets majoritet ställt sig bakom ger inte mycket av tröst åt dem som oroas för prisstegringarna. Den tidsbegränsade momssänkningen är otillräcklig, och de indirekta effekterna av övriga åtgärder är knappast något verkningsfullt bidrag till att på sikt hålla prisstegringarna under kontroll. Det råder allmän enighet om att vår ekonomi behöver stimuleras. Det borde också ha kunnat råda enighet om att de åtgärder vi vidtar samtidigt skulle ha till effekt att begränsa prisstegringarna.

Reservationerna av herrar Burenstam Linder och Söderström, vartill jag yrkar bifall, innebär en betydligt kraftigare dämpning av prisstegringarna. Den momssänkning som där föreslås är därtill inte tidsbestämd utan kan förlängas om de ekonomiska förhållandena senare under året skulle motivera det.

Den inflation som vi nu drabbas av är utan tvivel på sitt sätt en ny inflation, av något annat slag än den vi tidigare mött under efterkrigstiden. För att bringa den under kontroll behövs nya metoder. Man botar den knappast med höga skatter och ytterligare regleringar, eftersom den i hög grad däri har sin näring.

Prisstopp är i detta sammanhang snarast en de blå dunsternas politik. Prisstopp stoppar inte priser — ökar dem snarare på längre sikt mer än om man inte tillgripit åtgärden. Det går inte att lagstadga mot prisstegringar. Gick det hade vi gjort det för länge sedan. Prisstopp kan — det skall inte förnekas — vara en nödvändig åtgärd i exceptionella situationer, men det är knappast en exceptionell situation att regeringen har misskött den ekonomiska politiken. Det är nog så att vi endast kommer till rätta med inflationen genom att angripa de för dagen bakomliggande problemen. Vi behöver ett program mot den inflation som nu blir ett allt större samhällsproblem, och det borde självfallet ha varit regeringens ansvar att presentera ett sådant.

Ett försök att skissera ett sådant program mot inflationen skulle kunna ha följande huvudlinjer:

För det första skulle vi ha ett skattesystem som inte leder till automatiskt ökat skattetryck för den enskilde. Det allmännas inkomster bör inte automatiskt öka med inflationen. Normalinkomsttagaren borde få en inkomstökning efter skatt som motsvarar den han fick före skatt. Detta kan vi åstadkomma om skatterna justeras med hänsyn till inkomstutvecklingen i samhället snarare än med hänsyn till inflationen, såsom vid sedvanliga indexregleringsresonemang.

För det andra behövs ett skattesystem som stimulerar enskilt sparande.

För det tredje behöver vi ett skattesystem som stimulerar expansiva

investeringar i näringslivet. Ett ökat utbud av varor är i sig självt naturligtvis återhållande på inflationen. Även i övrigt bör prispressande konkurrens på olika sätt stimuleras.

Sträng sparsamhet med offentliga utgifter är en fjärde riktlinje.

För det femte krävs en aktiv valutapolitik; och för det sjätte ett konstruktivt samarbete mellan arbetsmarknadens parter och de för den ekonomiska politiken ansvariga.

Det låter sig kanske sägas att dessa huvudlinjer inte helt överensstämmer med traditionell nationalekonomisk teori för dagens situation, men det gör nu inte dagens verklighet heller. Stimulanspolitiken gäller de närmaste månaderna. Åtgärderna mot inflationen avser denna tid men också ett längre perspektiv. Det är angeläget, herr talman, att den ekonomiska politiken så fort som möjligt får en sådan inriktning att den inflation vi nu möter på inte alltför lång sikt kan bringas under kontroll. Jag är övertygad om att de ekonomiska och sociala skadeverkningarna ändå kommer att hinna bli allvarliga nog.

Herr statsministern PALME:

Herr talman! Jag skall inte ytterligare utvidga den ekonomiska debatten utan begränsa mig till några principiella synpunkter i anslutning till dagens debatt.

Energikrisen ställde industriländerna inför en plötslig, oväntad och svårbemästrad situation. Prognoser och konjunkturbedömningar slogs sönder. Produktionsnedskärningar och prishöjningar på oljeprodukter innebar en hårdhänt påminnelse om industriländernas sårbarhet och en rejäl och omedelbar belastning på deras ekonomi.

Alla industriländer stod inför uppgiften att förändra sin politik med hänsyn till det nya läget. Deras möjligheter i detta avseende berodde dels på deras ekonomiska styrka, dels på möjligheten att nå fram till beslut i parlamenten.

När det gäller den första förutsättningen har vi i Sverige haft ett gynnsamt utgångsläge. Höjningen av oljepriserna drar in köpkraft och innebär påfrestningar för bytesbalans och valutareserv. Endast genom särskilda åtgärder, snabbt insatta, kan man garantera en fortsatt förbättring av sysselsättningen och av människornas levnadsstandard. I många länder har man inte haft möjligheter till detta. Vi har kunnat glädja oss åt en stark ekonomi med stort överskott i utrikeshandeln och en starkt förbättrad valutareserv. Därför fanns det utrymme för stimulansåtgärder. När det gäller omfattningen av dessa stimulansåtgärder finns det naturligtvis ingen absolut sanning; det blir fråga om en allmän bedömning som, om nödvändigt, får korrigeras med ledning av erfarenheten.

När det gäller den andra punkten kan vi konstatera att det runt om i Europa nu pågår en intensiv debatt om demokratins handlingskraft i svåra lägen. I land efter land är parlamenten starkt splittrade. I land efter land har man med hänsyn till detta svårt att nå fram till beslut. Det ger utrymme för allehanda irrläror och missnöjesyttringar. I debatten ute i Europa finner man ibland – och egentligen allt oftare – utomordentligt dystra visioner, som för tanken till 1920-talets diskussion om demokra-

tins svaghet och sönderfall.

Även i Sverige har vi naturligtvis ett svårt parlamentariskt läge. Innan denna riksdagssession inleddes förklarade jag att "riksdagens förmåga till handlingskraft och fasthet kommer att ställas på hårda prov". Den förutsägelsen besannades snabbt.

Vi hade delade meningar om hur den ekonomiska politiken i det nya läget egentligen borde utformas. Det hade varit utomordentligt enkelt att styra dessa meningsskiljaktigheter på ett sådant sätt att vi nått fram till en stor politisk strid och en total splittring i riksdagen. Jag medger gärna att det ur strikt partipolitisk synpunkt kunde te sig frestande.

Å andra sidan kunde man konstatera följande: Enighet rådde om behovet av stimulanser för ekonomin, och i stort beträffande omfattningen av dessa stimulanser. I stora stycken sammanföll de konkreta åtgärder som de olika partierna föreslog. Frågan gällde, om de skillnader som fanns var möjliga att överbrygga i en förhandling i finansutskottet. Min bedömning var att det var möjligt att överbrygga dem, även om det kunde bli nog så segt och kärvt -- och det besannades ju också.

Nu föreligger uppgörelsen. Vi kunde utifrån våra värderingar ha utformat ett bättre förslag. Jag förmodar att centern och folkpartiet från sina utgångspunkter anser detsamma. Men utifrån de förutsättningar som förelåg, anser vi det vara en bra uppgörelse, som vi är beredda att stå för.

Det är naturligtvis förenat med komplikationer att nå fram till en kompromiss. Det förutsätter bl. a. att man förmår bryta igenom de prestigevallar som byggs upp inte minst i den massmediala förkunnelsen. Eftersom media av naturliga skäl sysslar främst med skillnaderna i uppfattning, har de en tendens att låsa fast dessa skillnader i nog så djupa skyttegravar.

En stor tidning hade en hel löpsedel med texten "Palme ger upp" eller om det var "Palme ger efter". Alldeles oavsett att jag ogillar personifieringen av politiken såg det ju väldigt rysansvärt ut. Men om man studerade texten och fann att uppgivelsen bestod i att vi kunde acceptera en halv procent högre momssänkning mot att tiden för denna momssänkning gjordes något kortare, således ett ur ekonomisk synpunkt oförändrat resultat, kunde man ta rubriken med ganska lätt hjärta. I all blygsamhet skulle jag vilja hävda att eftergifter i sådana stycken icke tyder på svaghet. Det är åtminstone så jag uppfattar politikens villkor i en demokrati.

Det vi vann var något mycket väsentligt. För det första tror jag att människorna i detta läge önskade beslut och resultat, även om resultaten inte präglades av perfektion. Människorna ville inte i detta läge ha strid. De ville ha handling. Det tror jag är en önskan som gick över alla partigränser. Det hade varit mycket svårt för oss alla att gå ut till väljarna och säga: Vi är överens om stimulansåtgärder. Vi är överens om att de bör sättas in snabbt. Men vi är så oense om deras utformning i vissa delar att ni mot det ekonomiska förnuftet får vänta i åtskilliga månader på resultaten, intill dess vi har kunnat utkämpa en politisk strid.

För det andra: Jag tror det är oerhört viktigt att den svenska demokratin, den svenska riksdagen i detta skede förmådde visa beslutssamhet och handlingskraft och skapa en bred majoritet kring stimulanså-

gärdena. Även det kan ses i ett internationellt perspektiv.

Vi skall inte vifta bort den breda internationella debatten om demokratins förmåga att bemästra svåra situationer. De politiska partierna i Sverige är oense i mycket. Vi har ett svårt parlamentariskt läge, som på sitt sätt kan vara orosskapande. Desto viktigare är det att kunna säga: Den svenska riksdagen hade likväl krafter och förmågan att i denna situation samla sig till beslut.

Nu vet jag att moderaterna tycker illa om detta resonemang. Förhandlingen i finansutskottet ackompanjerades av trumpetstötar från moderaterna och herr Bohman, där man föraktfullt talade om schackrande och kompromissande och redan i den första större fråga vi hade att behandla krävde nyval. I andra frågor har moderaterna inte haft något emot att vara med och kompromissa och schackra, t. ex. i försvarsfrågan – ubåt för ubåt, kanon för kanon. Över herr Bohmans prestationer vilade därför något av skriet från vildmarken, från den som inte fått vara med. Herr Bohman stod och fördömde uppgörelsen med rönnbären sprutande som en kvast ur munnen. Och det kunde man ta som en skämsamhet i marginalen. Den praktiskt-politiska orsaken är naturligtvis att herr Bohman söker konfrontation till nästan varje pris; konfrontation i stort, konfrontation i smått, konfrontation nästan bortom allt förnuft. För sin stridslustnads skull var herr Bohman beredd att skjuta stimulansåtgärderna månader framåt. Stridens ändamål fick helga detta medel. Att herr Bohman har denna uppfattning vet vi ju.

Men moderaterna gav åt sina prestationer en principiell färgton som jag finner utomordentligt betänkelig. En kompromiss som söker sig över de traditionella blockgränserna framställs som någonting fult, nästan skamligt. Herr Bohman utsände ett meddelande via TT där han påstod att strävanden i finansutskottet att komma fram till uppgörelse och beslut innebar att undergräva allmänhetens förtroende för riksdagen. Vad är nu detta för trams? Om ett sådant tänkesätt skulle vinna genklang, skulle den svenska riksdagen aldrig kunna fungera vare sig i detta eller i andra parlamentariska lägen.

Alf Ross har i sitt stora standardverk om demokratin "Varför demokrati?" – och han är en mycket principfast man – skrivit bl. a. följande ord: "Kompromissen är demokratins väsen." Den har "intet att göra med halvhet i tanke eller slapphet i vilja. För ett demokratiskt tänkesätt finns det inget komprometterande i kompromisser, tvärtom. Det högröstade talet om den parlamentariska politikens uselhet, dess hållningslösa ackorderande, dess schackrande och köpsläende, dess oförenlighet med hederlighet och manlig rätlinjighet, – – är besläktat med den nazistiska andan."

Alf Ross säger i fortsättningen, som vi alla säger, att stundom är kompromissen icke möjlig att uppnå därför att de principiella skillnaderna är för stora. De finns i ideologiska skiljelinjer, och dem skall vi inte beklaga, där partierna måste slå vakt om sina idéer. Det finns motsättningar där partierna måste slå vakt om deras intressen som givit dem sitt förtroende. Sakståndpunkter och verklighetsuppfattning kan vara alltför åtskilda. Det ingår också i demokratins väsen. Och då får man ta striden så som vi gjorde i ATP-frågan, där vi dock förhandlade i flera år innan det

blev ofrånkomligt att ta strid. Så det är ingenting skamligt, vare sig i kompromissen eller i striden.

Nu var det emellertid möjligt och klokt att brygga över meningsskiljaktigheterna om de ekonomiska stimulanserna och nå en uppgörelse. Jag tvekar icke ett ögonblick att hävda att detta är en styrka för vår demokrati. Riksdagen har visat sitt ansvar genom denna uppgörelse om den ekonomiska politiken. Arbetsmarknadens parter har visat sitt ansvar genom uppgörelser som snart täcker hela arbetsmarknaden. Den svenska ekonomin visar i dagens läge glädjande expansiva drag. Allt detta bidrar till att vi i en orolig tid kan se med viss förtröstan mot framtiden.

Hur länge denna känsla av ansvar kommer att bestå, vilket djup och vilken bredd och förankring den kommer att ha, därom vet vi i dag föga. Därom kan endast den framtida erfarenheten, i detta hus och utanför, ge besked.

Under detta anförande övertog herr talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr BOHMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Statsministern angav två förutsättningar för att angripa de problem som kommit i oljekrisens skugga. Den ena var att ha en stark ekonomi, den andra var att ha en handlingskraftig demokrati.

Sverige har från början jämfört med många andra länder haft en förhållandevis stark ekonomi. Men vad statsministern nu liksom tidigare helt förbigick när han apostroferade vår ekonomi var att vi under de senaste tre åren har haft ett *sämre* läge än de flesta andra europeiska länder, med låg tillväxt, låg efterfrågan, hög prisstegring, hög arbetslöshet. Vi hade visserligen en hyfsad handelsbalans under det senaste året, och vi har stärkt vår valutareserv. Varför har vi gjort det? Jo, därför att vår produktion här hemma har legat på en låg nivå, därför att den svenska samhällsekonomin har gått på sparlåga. Skall man vara hederlig, skall man ge en fullständig redovisning.

Herr Palme talar alltid vackert; upp flyger orden, vackert staplade på varandra – intellektuell vältalighet – det finaste middagstal. Men när herr Palme går över till att diskutera oss moderater då sjunker kvaliteten på talet.

Vad är anledningen till hans utförliga försvarstal? Vad ligger ytterst bakom kompromissen, denna "fantastiska" demokratiskt samlande åtgärd? Jo, att svensk socialdemokrati till varje pris vill undvika att nu på nytt konfronteras med väljarna. Att gå ut i ett nyval och möta väljarna, det vill socialdemokraterna till varje pris undvika. Man vill i varje fall bestämma tidpunkten själv. Det är möjligt att valet kommer någon gång i september; vi får väl se om herrarna och damerna då finner att konjunkturen är tillräckligt god för att gå ut i ett nyval. Men just nu måste detta till varje pris undvikas. Det är detta som ligger bakom herr Palmes många vackra ord och hans anfall mot oss.

Det gällde för riksdagen att "samlas till beslut", säger herr Palme. Ja, det förelåg två förslag som skilde sig från varandra. Det ena lade med stöd av den samlade nationalekonomiska expertisen tyngdpunkten på en

generell stimulans, det andra innehöll samma typ av åtgärder som socialdemokraterna presenterat under de senaste åren och som har visat sig icke leda till avsett resultat. Men hur det än hade gått, vilket av dessa två förslag som renodlat än hade segrat, hade det medfört stimulanskonsekvenser ehuru med olika styrka. Det hade inte behövt innebära någon som helst handlingsförklaring, om det ena eller det andra förslaget hade segrat. Riksdagen hade fattat sitt beslut. Men det hade kanhända lett till det nyval som herr Palme vill undvika. Och det var därför som herr Palme gick med på kompromissen.

”Herr Bohman stod och fördömde uppgörelsen med rönnbären sprutande som en kvast ur munnen.” – ”Herr Bohman söker konfrontation – konfrontation i smått, konfrontation i stort, nästan bortom allt förnuft.” Och *detta* skall man höra från den som har varit konfrontationspolitikens främste företrädare i Sverige! Det är väl ingen som inte har fullt klart för sig var man skall söka konfrontationspolitikern nummer ett i det här landet om inte hos herr Palme. Vad är hela herr Palmes långa anförande, detta staplande av invektiv på varandra, om inte en enda lång konfrontationskedja?

I vilken värld har egentligen statsminister Palme levat under de här åren? Fanns det någon kompromissvilja i utskottsarbetet under de år då socialdemokrater och kommunister tillsammans hade majoritet i riksdagen? Fanns det någon kompromissvilja över huvud taget i det politiska arbetet, då ni visste att ni med kommunisternas hjälp kunde rösta igenom era förslag? Nej! Herr Palme har som statsråd och statsminister inte möjlighet att sitta i utskott, men jag kan försäkra herr Palme att stämningen är en helt annan nu än den var tidigare. När ni hade makten var det bara fråga om dekret i utskott efter utskott. Det fanns på den tiden ingen möjlighet för oppositionen att diskutera sig fram till lösningar. Det var maktpolitik i maktpolitikens mest flagranta atmosfär som bedrevs på den tiden.

Herr Bohman talar om att ”undergräva allmänhetens förtroende”. Han talar om ”schackrande”, säger Palme. Men vilka är det som talat om ”schackrande”? Jo, det är i första hand folk *utanför* riksdagen, som har lyssnat på herr Palme när han förklarat: Detta är mitt slutbud – 2,5 procent! Och folket har följt diskussionerna om procentenheter och bråkdelar av procentenheter hit och dit och huruvida momssänkningen skall räcka fem och en halv månader eller sex månader. Vad är detta om inte ägnat att ge människor ett intryck av att här är det fråga om ett rent köpsläende.

Jag tycker att påståendet om att det skulle vara vi som givit allmänheten ett intryck av att det varit fråga om ett schackrande, det är prat i ett lufttomt rum. Herr Palme står utanför den värld i vilken vi andra lever. Läser inte herr Palme tidningar? Har inte herr Palme uppfattat de röster ifrån sitt eget parti som kritiserat uppgörelsen därför att man tycker den varit oärlig? Det är den levande värld som vi lever i, och det är den som herr Palme angriper. Men han använder mig som måltavla i sitt vackert formulerade men insidiösa anförande.

Herr statsministern PALME:

Herr talman! Herr Bohman anser att kvaliteten på min talekonst sjunker när jag kommer in på moderata samlingspartiet. Jag vet inte om herr Bohman möjligen tänker sig något slags korrelation mellan ämnet för talet och talekonsten. Det är möjligt att det finns en sådan.

Men efter denna tirad skall jag försöka behandla herr Bohman med den största mildhet, för att han inte skall bli så upphetsad.

Herr Bohman frågar hur jag kan tala om konfrontation, jag som i alla lägen har strävat efter konfrontation. Men, herr Bohman, gå till riksdagsprotokollen för föregående riksdagsperiod! Herr Bohman skall finna att det alldeles övervägande antalet frågor och framför allt det övervägande antalet stora frågor togs i riksdagen med överväldigande majoriteter. Herr Bohman sökte konfrontation i EEC-frågan – men han lyckades inte! Herr Bohman sökte konfrontation när det gällde markpolitiken – men han fick stå ensam! I fråga efter fråga sökte herr Bohman den här konfrontationen. Visst fanns det stridsfrågor men vi fick de breda majoriteterna i det stora flertalet frågor.

Men så talar herr Bohman om schackrande och säger: Här höll ni i slutskedet på med en halv procent. Visst var det knepigt! Men det är en gammal erfarenhet i varje förhandling att skillnaderna i slutskedet ter sig ganska små och meningslösa. Men man har inte kunnat bryta genom den sista vallen -- av prestigehänsyn eller på grund av sakståndpunkter. Då tar man ett extra tag, och så når man målet. Så är det i det stora flertalet fackliga förhandlingar.

Då säger herr Bohman: Det var allmänheten och inte jag som talade om schackrande. Men jag har sällan sett en människa som med en sådan iver önskat bli allmänhetens försångare. Herr Bohman stod ju redo och sade att det här kompromissandet måste undergräva allmänhetens förtroende för riksdagsarbetet. Inte var det några räd till herrar Ekström, Löfgren och Åsling som herr Bohman i all vänskaplighet ville ge, utan detta utspel över TT kom till för att stimulera allmänheten att tycka att politik var någonting fult, ett schackrande. Det är allt väldigt svårt när en politiker, som herr Bohman ofta gör, säger: Ja, men det är allmänheten som tycker så här. Herr Bohman skyller ifrån sig på allmänheten när han sedan intar samma ståndpunkter. Det är att utnämna sig till allmänhetens tolk och sedan skylla på allmänheten för att man framför synpunkterna. Det är inte precis någon heroism. Man skall väl ha en egen mening och kunna stå för den.

När det gäller vår ekonomi kan det sägas att den var obestridligt stark i just den mening som behövdes när oljekrisen drabbade oss. Vi hade år 1973 ett överskott i vår bytesbalans på 6 miljarder med en för våra förhållanden mycket stor valutaserv. Det betydde att vi kunde ta smällen och sätta in stimulanser som andra länder inte kunnat sätta in. Det var bara detta jag talade om.

Herr Bohman säger sedan: Det här var ju så vackert, men egentligen ville ni bara undvika nyval. Jag skall då berätta en väl bevarad offentlig hemlighet för herr Bohman. Det fanns många inom mitt parti som sade: Låt oss ta ett nyval på det här! Jag fick många glada tillrop via brev och telefon. Vid de diskussioner som vi hade fanns det sådana stämningar –

det skall jag inte förneka. Man sade: Här kan vi lägga fram ett bra förslag byggt på riktade åtgärder för det som är viktigt för människorna, maten och bostäderna. Sedan skall vi ge de borgerliga en ordentlig match, och den kommer vi att vinna. Det fanns inte alls någon stämning att ett val skulle vi till varje pris undvika. Tvärtom!

Men det fanns också den andra stämningen som sade att det på sätt och vis vore ett svaghetsbevis, om vi inte klarade ut det här. Konsekvensen skulle då med sannolikhet bli att de stimulansåtgärder, som alla vettiga människor vill ha, fick skjutas åtskilliga månader framåt. Om vi i en fråga, som ändå inte har några djupgående principiella övertoner, gällande hur man skulle fördela ett visst köpkraftsutspridande till allmänheten, skulle dra i gång en stor politisk strid, skulle folk inte förstå detta. Framför allt i ett läge där vi ser hur andra demokratier har det besvärligt, där vi ser splittringen och oförmågan till beslut har vi ett bredare ansvar. Där måste vi ta ansvaret för att den svenska riksdagen fungerar och kan komma till beslut. Det är en typ av ansvar som den svenska socialdemokratin aldrig har dragit sig för.

Jag skall gärna erkänna att jag är glad för att samma stämning fanns hos folkpartiet och centerpartiet, även om dessa båda partier väl också i någon mån hade en inneboende stridslustnad. Men i grunden tror jag att de såg saker på samma sätt, att det svenska parlamentet i en besvärlig situation skall fungera. Den gamla tidens högermän från amiral Lindman och framåt hade en ideologi, som man kanske hade svårt att förstå, men de stod upp och slog vakt om nationen i alla möjliga lägen. Kanske man tyckte att det där var litet högtravande för en yngre generation och svårbegripligt för socialdemokrater vid den tiden, men det ingav en viss respekt. I det avseendet kunde man alltid lita på högern. I dess agerande fanns inbyggt att slå vakt om nationen. Men herr Bohman i sin stridslustnad är så förirrad bort i natten att den känslan alldeles har svikit honom. När jag påstår att herr Bohman bedriver konfrontationspolitik svarar han med det äldsta av alla argument: Än du då, det är du som är konfrontationspolitiker! Så argumenterar man som mycket liten.

Det är bevisligen så att i den här frågan har herr Bohman ställt sig ensam på sin kant i den mån han inte har gått i något slags cirkel där han har mött herr Hermansson, men det tror jag inte han upplever det som. Han har ställt sig vid sidan om, och han har talat om att denna uppgörelse undergräver förtroendet för riksdagens arbete. Han blåser till strid om en uppgörelse som kom till stånd efter vissa bekymmer – visst gjorde den det – men som jag tror att det alldeles övervägande antalet människor i detta land upplever som vettigt i dagens läge.

Herr BOHMAN (in) kort genmäle:

Herr talman! När jag kritiserar herr Palmes tal och dess kvalitet svarar han att kvaliteten sjunker då han talar om moderaterna. Det finns "korrelation mellan talet och ämnet". Detta är verkligen herr Palme i sin prydno!

Herr Palme höll ett skrivet anförande som han med mycken möda mejslat ut vid sitt skrivbord -- han har säkert jobbat och slitit med det. Vi använder väl alla kanske överord i en debatt. Men i ett i förväg skrivet

anförande brukar vi ta bort sådant för att göra talet hyggligt och sakligt. Herr Palme måste ha slickat sig om munnen när han skrev sitt tal och anklagade mig för att vara konfrontationspolitiker med formuleringar som att herr Bohman stod och fördömde uppgörelsen "med rönnbären sprutande som en kvast ur munnen"! Herr Palme borde ha tittat sig i spegeln när han skrev ner det där.

Vi sökte strid i EEC-frågan, sade herr Palme. Vem var det som bytte ståndpunkt i EEC-frågan om inte herr Palme själv? Vi stod kvar på den linje som socialdemokraterna ursprungligen hade intagit. Vem var det som bytte mening, om inte socialdemokraterna?

Vi går ut och påstår att sådana här uppgörelser undergräver människornas förtroende för riksdagsarbetet, säger herr Palme. Som jag nyss påpekade *behöver* vi inte säga det. När det förhåller sig på det viset att det stora socialdemokratiska regeringspartiet har gått ut och försökt övertyga hela svenska folket om att det är principiellt och sakligt felaktigt att använda sig av momssänkning för att stimulera ekonomin, och sedan några månader därefter träffar en uppgörelse med andra partier i den frågan, då måste de tänkande människorna i detta land fråga sig: Vad är det politikerna sysslar med? Vad skall vi tro på? Skall vi tro på herrar Palme och Sträng i januari och kan vi tro på samma personer i februari och mars? När talar de sanning? De kan väl inte med berätt mod medverka till något som är direkt skadligt för hela svenska folket?

Det är *sådant* som undergräver folks förtroende, inte vad jag till äventyrs skulle säga, tycka eller tänka. Herr Palme överskattar i allra högsta grad mitt inflytande.

Vad kommer för övrigt nu att hända i AP-frågan, som ni tills vidare har skjutit på? Skall det bli en kompromiss där också? – kompromisser är ju så bara. Hur skall ni bära er åt då? Får vi gå emot den kompromissen, utan att på nytt bli beskyllda för att bedriva konfrontationspolitik?

Jag tror, herr Palme, att den svenska riksdagen fungerar även om socialdemokraterna skulle förlora vid en votering eller lottdragning. Det är inte så att den svenska riksdagen står och faller med att socialdemokraterna får igenom alla sina förslag. Den svenska riksdagen fungerar även om socialdemokraterna skulle komma i sådan minoritet att det blir andra som fattar besluten. Men bara tanken att ni skulle kunna råka i den situationen gör tydligen att ni är beredda att träffa vilka kompromisser som helst. Och när vi går emot sådana kompromisser då påstås vi bedriva konfrontationspolitik. Detta är ju kontentan av herr Palmes långa, välskrivna, genomtänkta och "förtjusande" formulerade anförande!

Herr statsministern PALME:

Herr talman! Inför herr Bohmans avslutande entusiasm känner jag mig alldeles överväldigad. Jag skall naturligtvis vara väldigt mild mot herr Bohman igen.

Det är helt enkelt så här: Jag tycker inte att en momssänkning, inte ens den här temporära momssänkningen, är den lämpligaste metoden i dagens läge. Jag sade emellertid redan i mitt välformulerade, genomtänkta och förtjusande tal vid remissdebatten att detta icke var att

betrakta som en principfråga – det har jag aldrig gjort den till. Därför fanns det en möjlighet att komma överens. Men herr Bohman är tydligen så förtvivlad över denna uppgörelse att han kommit i den debattpositionen att han förklarar att det hemska med uppgörelsen är att socialdemokratin sviker sina ideal. Vi kan nog, herr Bohman, hålla reda på våra ideal alldeles själva och bedöma vad de bör leda oss till i varje särskilt läge utan att vi behöver några råd eller anvisningar från herr Bohman.

För att inte debatten skall sluta med "skriet från vildmarken", det uttryck som jag i all blygsamhet har använt som en sammanfattande beteckning på herr Bohmans prestationer, vill jag allra sist upprepa vad jag tycker är det väsentliga: Vi kan alla här ha invändningar mot det beslut som riksdagen kommer att fatta om en liten stund, men beslutet innebär att vårt land förmodligen först av de europeiska länderna går ut med stimulanser för att motverka oljekrisens verkningar. Sverige är det första land som orkar med det och det första land som fattar beslut om det. Tvärs över alla partipolitiska motsättningar, varav vi har fuller nog, är detta ett styrkebevis för svensk demokrati. Därför menar jag att samtidigt med det missnöje i det lilla som var och en av oss kan känna bör vi känna en tillfredsställelse i det stora över att ha varit med om att slå vakt om det svenska folkstyrets handlingskraft.

Herr talmannen anmälde att herr Bohman anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr GERNANDT (c):

Herr talman! Debatten gäller ju främst de ekonomiska stimulansåtgärder som nu kommer att ställas till förfogande bl. a. för att tillverkare och försäljare skall få sälja sina produkter. De ca 4 miljarder kronor som det här rör sig om för lätt tanken till de ca 4 miljarder kronor som AMS-verksamheten kostar årligen. Bägge summorna är en sorts hjälp till att hålla sysselsättningen i gång i en för svenskt näringsliv besvärlig tid. Jag har vid sådana här tillfällen svårt att undvika jämförelsen också med det belopp som årligen satsas på den exportfrämjande verksamheten genom handelsdepartementets försorg, dvs. vad som satsas på exportåtgärder som skall kunna ge sysselsättning åt många människor.

Det är sammantaget cirka 35 miljoner kronor som går till Sveriges exportråd, till handelssekreterare, till teko-industri, manuell glasindustri m. m., alltså mindre än 1 procent av de 4 miljarder som vi snart skall besluta om. En så liten andel satsas på verkligt förebyggande verksamhet.

De politiska lösningar i näringslivsfrämjande syfte som huvudsakligen diskuteras är ju de vanligen kända politiska styrinstrumenten, såsom tillfälliga direkta stödåtgärder, räntesänkning, investeringsbidrag, skatteavdrag etc. Alla dessa åtgärder är naturligtvis berättigade och mycket angelägna, men det är ju ändå som om vi ständigt biter i samma gamla kaka – fast från olika håll och kanter. Det behövs kanske nya kakor, och det är en sådan som jag gärna skulle vilja tala för här – även om jag några gånger tidigare har försökt bjuda på den.

Vi vet alla att det inte är svårt att tillverka varor – det skulle vår

industri lätt kunna göra i mycket större omfattning än som nu sker. Svårigheten ligger däremot i att sälja varorna. Inte bara att sälja inom landet - så länge vårt folk har råd att köpa, med eller utan sådana stimulansbidrag som vi nu avser att ge - utan framför allt att sälja på utlandsmarknaden. Om det är vår avsikt att vårt land skall leva och utvecklas genom industriell produktion, så är det i högsta grad genom en framgångsrik försäljning på utländska marknader som den produktionen kan upprätthållas. Och då måste även de mindre företagen kunna delta. Här bör man minnas det gamla uttrycket att "alla produkter som säljs har tillverkats - men långt ifrån alla produkter som har tillverkats säljs".

Mot bakgrunden av detta uttryck vill jag beröra dagens situation särskilt med avseende på de mindre företagens möjligheter och framkomstvägar när det gäller exporten. De stora företagen har vanligen i avsevärd utsträckning egna resurser för utlandsverksamheten. Och det är väl genom en effektiv bearbetning av utlandsmarknaderna som exporten kan upprätthållas. Det är, också i huvudsak dessa stora företag man avser då det talas om goda orderingångar framöver.

Men man kan inte begära att de små företagen skall ha egna resurser till sådana specialverksamheter som forskning, kvalificerad utprovning samt utländsk marknadsföring och utländska marknadsstudier. Även för mycket livskraftiga och innovationsstarka småföretag är det orimligt att satsa tid och pengar på verksamhet som ligger utanför deras vanliga kompetensområde. Deras kanske viktigaste uppgift är ju att producera varor och därmed hålla verksamheten i gång och de anställda sysselsatta.

Följaktligen utväljer då företagen produkter för sin tillverkning som passar för den egna kunskapsnivån, den tillgängliga maskinparken och närliggande försäljningsmarknad. Då man så småningom vill nå ut till exportmarknaden förmedlas detta genom gemensamma företagarorganisationer, genom Sveriges exportråd samt genom handelssekreterare eller handelshus i respektive land eller ländergrupper. Om produkten och priset passar för marknaden i fråga kan försäljningen komma i gång med större eller mindre framgång. Om produkten däremot inte passar, så blir det tyvärr inga affärer den gången och det är verkligen en stor mängd produkter från de mindre företagen i Sverige som av olika skäl inte passar på många utländska marknader.

Jag menar att vi på den här punkten bör försöka tänka litet längre och, som några andra länder har gjort, tillämpa en uppsökande marknadsföring. En sådan verksamhet är också för närvarande i funktion, med ett tjugotal handelssekreterare på olika platser i utlandet. De uppdrag som tilldelats den utländska handelsrepresentationens personal genomför man helt säkert mycket tillfredsställande inom ramen för givna instruktioner. Men det är just den ramen som är för trång för att inrymma vad som verkligen bör företas för att aktivera vår export. Det räcker inte med att bara genomföra den beställningsverksamhet som nu sker. Att som hittills försöka att bjuda ut redan tillverkade svenska produkter är troligen inte tillräckligt effektivt för att försörja svenskt näringsliv nu och i framtiden.

Ett verkligt konstruktivt sätt att hjälpa mindreföretagen och därmed förbättra vår finansiella situation och vårt sysselsättningsläge vill jag beröra

med följande resonemang: Vi bör minnas att våra svenska varor vanligen är produktinriktade, och därmed avses att de är anpassade till den egna företagsituationen. Men för att i möjligaste mån anpassas till exportmarknaden bör produkterna i bra mycket större omfattning än hittills vara marknadsinriktade. Detta är det verkligen viktigt att vi tänker på. Det finns ju i realiteten ett mycket stort varubehov i skilda delar av vår värld — både i nuet och i framtiden. Det är de olika behoven som vi därför bör uppsöka och försöka vara med om att fylla genom att skapa känselspröt från våra mindreföretag till de olika exportmarknaderna, såsom en del andra länder gör.

Men här gäller verkligen regeln: Rätt man på rätt plats! Förslagsvis bör nuvarande handelskamrar och handelssekreterare kompletteras med tekniskt inriktad personal — det får gärna gälla teknik av innovativ karaktär — med uppdrag att söka efter lämpliga tillverkningsobjekt på de olika marknaderna. Jag vågar påstå att de för uppdraget rätta personerna kommer att upptäcka oerhört många produktbehov som personer utan denna speciella läggning inte förmår upptäcka. Och det gäller såväl existerande som rimligtvis förväntade behov både i industriländer och i tekniskt lågutvecklade länder. För de senare länderna avses i huvudsak produkter som kan vara till hjälp för den av respektive länder eftersträlvade självutvecklingen. Det kan gälla på livsmedelsområdet, inom sjukvård och hygien, inom miljövård etc. men det viktiga är att vi hittar de rätta produkterna för den rätta marknaden.

De för sådan uppsökande marknadsföring eller sådana marknadsstudier lämpliga personerna bör kunna tillhandahållas genom rekommendationer och förmedling av svenskt näringslivs organisationer. Ett så viktigt uppdrag kräver naturligtvis personal av erkänt hög kapacitet och lämplighet för frågeställningen: Vad kan svensk industri producera för just den aktuella marknaden? För det är verkligen angeläget att de svenska företagen får avsevärt ökade tekniska kontaktytor mot världsmarknaden; jag talar då om mindreföretagen. Jag tror att en sådan verksamhet med en tekniskt inriktad person på varje handelssekreterarkontor inte skulle behöva kosta mer än 40 miljoner kronor per år, alltså fortfarande 1 procent av de 4 miljarderna. Det skulle säkert löna sig.

Det räcker alltså inte med att sitta hemma och hoppas på bättre konjunkturer. Varje enskilt industriland måste med egna kraftfulla insatser bidra till att skapa den konjunkturförbättring som man önskar. Genom ett lämpligt clearingförfarande bör man kunna bidra till standardförbättring av livsmedelsindustrin, sjukvård, råvaruutvinning m. m. i de tekniskt lågutvecklade länderna. Vi måste t. ex. betrakta det som en teknisk realitet att transportera solvärme från dessa länder efter omvandling via havsvatten till vätgas eller liknande i utbyte mot svensklevererad utrustning för detta. Många andra områden finns också där även svenska företag kan göra värdefulla insatser, bara vi ägnar oss litet mer åt att söka på marknaderna.

Det finns också ett annat viktigt studieområde. I industriländerna — men också i betydande grad på övriga marknader — ökar kraven på varornas anpassning till allmänna och lokala normerings- och övriga kravspecifikationer, tekniska miljöfordringar, skydds-, transport- och

emballagekrav.

Det är inte minst kreditinstitut och försäkringsbolag i olika länder som vill tvinga fram kvalitetsgarantier och undvika många grundfel som utvecklingsländerna redan har passerat. Syftet är att dessa kreditinstitut och försäkringsbolag inte skall behöva göra förluster på grund av felleveranser, skador eller utrustning som inte passar. Vi vet hur väl kreditinstitut och försäkringsbolag känner marknaden genom att de har råd att hålla sig med goda utredare i avsikt att inte behöva förlora när de försäkrar eller lånar ut pengar. Det är därför av mycket stor vikt att de svenska exportörerna känner till dessa fordringar redan vid produkternas planering. För rätt marknadsanpassning måste denna återkoppling till svenskt näringsliv fungera snabbt och effektivt. Även detta är alltså en mycket angelägen form av marknadsstudier som inte kan skötas tillräckligt effektivt i nuläget. Landets mindreföretagare behöver bättre information om dessa ökande krav ute på världsmarknaden.

Det är också mycket viktigt att man har en teknisk uppföljning av övriga produkter, tillverkningsmetoder, materialsorter m. m. som snabbt ökar på världsmarknaden genom den våldsamt tilltagande internationella konkurrensen. Det räcker därför inte med merkantilt utbildad handelsrepresentation och med tekniska attachéer i ett litet antal länder. Här måste det tillföras personer som har praktisk och, som sagts, gärna innovativ läggning.

Hur skall nu alla dessa värdefulla informationer komma landets näringsliv till godo? Jo, genom en central idé- eller projektbank, som har förespråkats tidigare. Om en sådan skall ligga helt hos näringslivets organisationer, hos styrelsen för teknisk utveckling, hos patentverket eller annorstädes vill jag inte beröra här. Men vad som behövs är någon form av sammanhållande teknisk instans, till vilken intresserade företag kan anmäla sin produktionsinriktning, sin kapacitet m. m. Hit inmatas även alla tillgängliga tillverkningsidéer, tillverkningsvärda patent m. m. jämte de uppgifter som inhämtas från världsmarknaden. Intressanta tillverkningsprojekt fördelas till lämpliga företagare som anmält förestående tillverkningsbehov, varefter planering osv. sker i önskvärd grad av samverkan. Här skall man alltså t. ex. snabbt kunna tala om för en central någonstans i Sverige att det behövs hundratusen spadar i Honduras och på så vis få kontakter mellan den enskilde tillverkaren i Sverige och världsmarknaden.

Jag kan givetvis inte ge någon mera detaljerad beskrivning av detta system. Men det är troligt att även en blygsam ekonomisk satsning på denna uppsökande marknadsföring skulle kunna ge en ganska betydande förbättring av vårt lands finansläge genom att på ett förhoppningsvis effektivt sätt koppla ihop landets mindreföretagare med de internationella marknaderna. Den kopplingen finns inte i dag, och ju förr vi får den, desto bättre för vårt näringsliv.

En och annan företagare ser kanske i detta en form av styrning av svenskt näringsliv. Men även om en risk härför skulle kunna spåras, så bör man hellre betrakta det som en välbehövlig service från samhället till landets mindreföretagare. Utan åtgärder i enlighet med den här skisserade tankegången föreligger nämligen stor risk för att många av landets

småföretagare går samma öde till mötes som hittills så många jordbrukare.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till 1:o) utskottets hemställan, 2:o) reservationen nr 1 av herrar Burenstam Linder och Söderström samt 3:o) reservationen nr 2 av herr Hermansson, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då herr Burenstam Linder begärde votering upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan herr Werner i Tyresö begärt votering beträffande kontrapositionen upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående finansutskottets hemställan i betänkandet nr 1 punkten 1 antar reservationen nr 1 av herrar Burenstam Linder och Söderström röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen nr 2 av herr Hermansson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Werner i Tyresö begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	48
Nej	—	22
Avstår	—	258

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller finansutskottets hemställan i betänkandet nr 1 punkten 1 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herrar Burenstam Linder och Söderström.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Burenstam Linder begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	266
Nej	—	46
Avstår	—	20

Punkterna 2-18

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 19

Positioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 5 av herrar Burenstam Linder och Söderström, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Burenstam Linder begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller finansutskottets hemställan i betänkandet nr 1 punkten 19 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 5 av herrar Burenstam Linder och Söderström.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Burenstam Linder begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	284
Nej	—	46
Avstår	—	2

Punkten 20

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 21

Positioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 6 av herrar Burenstam Linder och Söderström, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Burenstam Linder begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller finansutskottets hemställan i betänkandet nr 1 punkten 21 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 6 av herrar Burenstam Linder och Söderström.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Burenstam Linder begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	284
Nej	—	46
Avstår	—	2

Punkten 22

Positioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 7 av herrar Burenstam Linder och Söderström, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Nr 39

Onsdagen den
13 mars 1974

Finansdebatt

Nr 39

Onsdagen den
13 mars 1974

Finansdebatt

Sedan herr Burestam Linder begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller finansutskottets hemställan i betänkandet nr 1 punkten 22 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 7 av herrar Burestam Linder och Söderström.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Burestam Linder begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	284
Nej	—	46
Avstår	—	2

Punkten 23

Utskottets hemställan bifölls.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren uppskjuta behandlingen av återstående på föredragningslistan upptagna ärenden till morgondagens sammanträde.

§ 2 Kammaren åtskildes kl. 21.46.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert